

PRAVDA

Pristup pravdi

Pravda

Postojeći pravosudni sistemi, koje karakteriše „tajnost“ procesa, nejednak pristup i diskriminacija, omogućavaju pristup pravdi samo nekolicini, ostavljajući većinu marginalizovanih i siromašnih bez pristupa pravdi. Proglašenje pandemije i uvođenje vanrednog stanja povećali su ovaj jaz i dodatno produbili postojeće nejednakosti. Broj pravosudnih problema se brzo povećava kada građani izgube posao, naiđu na poteškoće oko plaćanja računa, pokušaju da iskoriste zdravstvene usluge i naiđu na druge direktne i indirektne posledice pandemije i vanrednih mera.

Kriza dodatno naglašava potrebu zaštite temeljnih prava ranjivih grupa, kao što su pravo na zdravstvenu zaštitu, adekvatno stanovanje, pristup vodi, socijalno osiguranje. Kriza takođe zahteva da se pravosudni sistemi prilagode kako bi se obezbedilo zadovoljene suštinskih i hitnih potreba. Kako se tokom pandemije povećala potreba za pravnom pomoći žrtavama porodičnog nasilja, neophodno je učiniti dostupnim dodatne i alternativne načine podrške kako bi se žene, deca i stariji zaštitili od nasilja. U tom smislu, redovno finansiranje i zaštita lokalnih organizacija koje pružaju ovakve vidove pomoći i podrške postaju još potrebni.

Pored toga, COVID-19 je pokazao da je slaganje građana sa opravdanošću uvođenja vanrednih mera usko povezano sa poverenjem da su ove odluke poštene i u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima. Vlade bi trebalo proaktivno da koriste mehanizme koji garantuju njihovu veću transparentnosti i odgovornost prilikom donošenja odluka koje se tiču pandemije. Ono što je takođe važno je da će uspostavljanje uslova i praksi otvorenijeg pravosudnog sistema dugoročno pomoći u izgradnji poverenja između građana i vlasti.

Mere otvorenog odgovora odnose se na nekoliko ključnih oblasti:

- **Prikupljanje podataka:** Potrebno je prikupljati podatke i postupati u skladu sa informacijama dobijenim direktno od pravosudnih organa, što konkretno znači ispitati interakcije između policije i građana, iskustva građana u pristupu socijalnim davanjima i suočavanje sa novim merama zatvaranja, uslove u zatvorima i drugim okruženjima visokog rizika i izazove sa kojima se suočavaju lokalne organizacije koje pružaju pravnu pomoć/podršku i zaštitu. Komisije za zaštitu ljudskih prava ili Zaštitnik građana moraju da evidentiraju i prijavljuju sukobe i napade. Potrebno je istražiti iskustva i percepcije javnosti, obraćajući posebnu pažnju na rane znake pada legitimiteta pravosudnog sistema, pogoršanja percepcije socijalne ili ekonomske nepravde, nepravednog pružanja usluga i pada poverenja u informacije o javnom zdravlju. Potrebno je iskoristiti postojeće izvore podataka, posebno analize javnih politika da bi se razumeli postojeći pravosudni problemi i uočili oni koji će verovatno biti pogoršani usled pandemije.
- **Pristup pravdi:** Potrebno je finansirati inovacije u pružanju pravnih usluga na daljinu, uključujući sudove i pritvorske centre. Potrebno je povećati broj linija za pomoć i druge specijalizovane usluge za podršku i zaštitu namenjene ženama i deci, kao i članovima LGBTQIA+ zajednice i stvoriti više sigurnih prostora za odrasle i decu koja moraju da napuste svoje domove. Potrebno je stvoriti više kanala za pristup pravdi tako što će se uspostaviti mehanizmi koji sprečavaju ulazak paralegalista, jeftinih posrednika i digitalnih pravnih usluga i suspendovati propisi koji ograničavaju upotrebu novih tehnologija u redovnom poslu, fleksibilne reakcije i pravnu pomoć koju ne pružaju isključivo advokati. Potrebno je više se osloniti na iskustva iz privatnog sektora i alternativne načine za rešavanje sporova zasnovane na potrebama zajednice.
- **Otvoreno i odgovorno pravosuđe:** Potrebno je da zakoni i drugi propisi budu javno i brzo dostupni, pre svega objavljivanjem na zvaničnim internet stranicama. Potrebno je osigurati transparentnost u sprovođenju vanrednih mera, uključujući policijske akcije, izrečene kazne i sudske procese.

- Potrebno je osigurati da upotreba tehnologije koja se koristi pre svega za nadzor, poštuje privatnost i prava pružalaca pravne pomoći, kao i njihovih klijenata. Potrebno je da usvojene vanredne mere budu nenametljive, vremenski i ciljno ograničene i da se primenjuju uz poštovanje međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Podaci i statistike o krivičnim delima i pravosudnim problemima građana, posebno o nasilju u porodici, treba da budu javni, a informacije o njihovom rešavanju kao i neophodnim resursima treba proaktivno objavljivati. Potrebno je diskutovati o sudskim odlukama (on-line, putem radija ili televizije) uz jasna objašnjenja sudskih odluka i motiva za njihovo donošenje. Potrebno je povećati odgovornost pojedinih institucija – Zaštitnika građana, kancelarije za ljudska i manjinska prava i parlamentarnih odbora - za razmatranje novih politika i pozivanje političkih lidera na odgovornost. Podržati lokalne organizacije koje se bave pravosudnim temama da prate i izveštavaju o pružanju javnih usluga, kako bi se pomoglo da oni kojima je to najpotrebnije dobiju pomoć/zaštitu ili da se utvrdi i reaguje na zloupotrebe službi bezbednosti. Potrebno je osigurati da napadi na branitelje pravde budu istraženi, a odgovorni za to procesuirani kako je propisano.
- Kapaciteti i finansiranje: Potrebno je nastaviti sa finansiranjem zaposlenih u pravosuđu, uz međunarodno finansiranje i podršku gde je to potrebno. Potrebno je brzo preusmeriti finansiranje ka pružanju on-line usluga poput javnih informativnih kampanja, linija za pomoć i on-line posredovanja u sporovima. Potrebno je predvideti stimulatívne mere podrške za pravosudne sisteme usmerene ka građanima i zaštititi pravosudni sistem kada zadužene zemlje traže međunarodnu pomoć. Potrebno je koristiti pro bono usluge advokatskih kancelarija i obezbediti ugroženim grupama pravnu pomoć/zaštitu, kao i finansijsku podršku volonterskim mrežama da bi bile efikasnije.
- Saradnja i partnerstva: Potrebno je uspostaviti međusektorsku radnu grupu za pandemiju pri Ministarstvu pravde, koja bi okupljala predstavnike svih nivoa vlasti, radi procene potreba pravosudnog sistema i utvrđivanja prioriteta odgovora. Takođe, potrebno je formirati grupu predstavnika svih zainteresovanih strana koji bi dali svoj doprinos i koordinirali efikasne odgovore na krizu.

Primena mera za oporavak i sprovođenje reformskih procesa treba da omogući proširivanje korpusa pravnih usluga koje se pružaju direktno građanima (posebno u oblasti zaštite stanarskog prava, imovinskih sporova, finansijskih potraživanja, primene porodičnog i naslednog prava). Takođe, potrebno je omogućiti održavanje rada sudova putem on-line platformi kao i pružanje usluga sudova putem drugih kanala, što će dodatno uticati i na smanjenje broja nerešenih slučajeva. U cilju veće transparentnosti i odgovornosti, potrebno je redovno objavljivati dokumenta koja se odnose na donošenje odluka o vanrednim merama i načinima na koje će se one postepeno ublažavati, kako bi se javnost uverila da postoji jasan put ka normalizaciji stanja. Neophodno je podsticati građane da koriste dostupne mehanizme za žalbe na rad lokalnih vlasti ili zloupotrebu mera tokom faze oporavka od krize. Potrebno je angažovati i edukovati nove pravnike kako bi pravovremeno odgovarali na pitanja i zahteve građana, uz korišćenje novih, elektronskih kanala i usluga. Promene na nivou politike treba da obuhvate nove mogućnosti za pružanje usluga pravne pomoći / podrške kao i nove aktere koji bi u tome učestvovali.

Primeri dobre prakse: Hrvatska je pokrenula kampanju „Iza vrata“ kao zajedničku inicijativu Ministarstva unutrašnjih poslova i Zagrebačkog centra za zaštitu dece i omladine, koja ima za cilj da olakša prijavljivanje slučajeva nasilja u porodici koji su u porastu tokom pandemije. Francuska vlada objavila je da će platiti 20.000 hotelskih noćenja za žrtve porodičnog zlostavljanja i omogućila funkcionisanje “mobilnih savetovališta” u prodavnicama kako bi žene potražile pomoć dok idu u nabavku/kupovinu.